

ВИВЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ДЕМОГРАФІЧНА БЕЗПЕКА», ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

УДК 911.3

Пономаренко І.Є.,

Магістрант 1 року навчання

факультету економічної інформатики

ХНЕУ ім. С.Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто демографічну ситуацію як складову національної безпеки та фактори, що впливають на демографічну безпеку в Україні. Була розглянута демографічна ситуація в країні та виявлено, що зниження народжуваності та старіння нації загрожує демографічній безпеці та були виявлені напрямки для регулювання демографічної ситуації в країні.

Ключові слова: демографічна ситуація, економічна безпека, демографічна безпека, трудові ресурси, демографічне навантаження, чисельність населення, старіння нації, природній приріст.

Аннотация. В статье рассмотрены демографическую ситуацию как составляющую национальной безопасности и факторы, влияющие на демографическую безопасность в Украине. Была рассмотрена демографическая ситуация в стране и выявлено, что снижение рождаемости и старения нации угрожает демографической безопасности и были обнаружены направления для регулирования демографической ситуации в стране.

Ключевые слова: демографическая ситуация, экономическая безопасность, демографическая безопасность, трудовые ресурсы, демографическая нагрузка, численность населения, старение нации, естественный прирост.

Summary. The article considers the demographic situation as a component of national security and the factors affecting demographic security in Ukraine. The demographic situation in the country was examined and it was revealed that the decline in the birth rate and aging of the nation

threatened demographic security and directions were found for regulating the demographic situation in the country.

Keywords: demographic situation, economic security, demographic security, labor resources, demographic burden, population, aging of the nation, natural growth.

В сучасних умовах розвитку України набуває особливої актуальності вивчення чинників забезпечення національної безпеки країни. Національна безпека включає економічну, демографічну, військову, політичну, соціальну, інформаційну безпеку.

Демографічна безпека - один з видів безпеки країни і її регіонів. Поряд з нею є економічна, військова, соціальна безпека та ін. Демографічна безпека, взаємодіючи з іншими областями соціально-економічної реальності, не може розглядатися тільки як сфера допоміжних інтересів держави, що представляють тільки утилітарне значення для вирішення геополітичних завдань.

На демографічну безпеку держави впливають різні чинники (рис. 1).

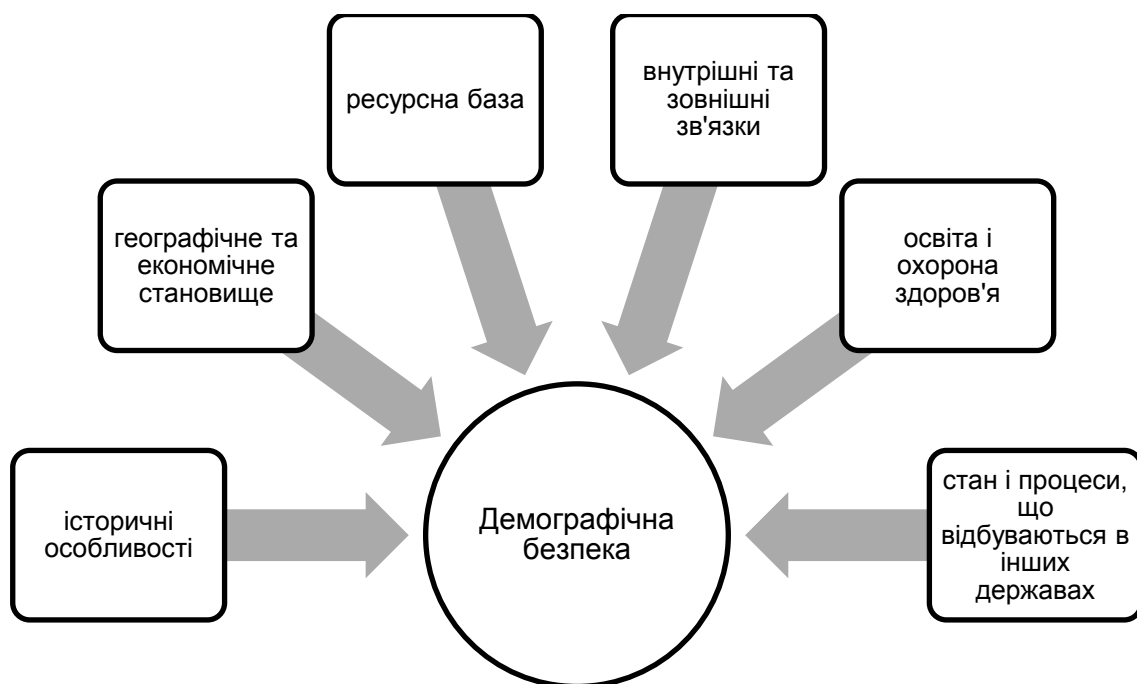

Рис. 1 Чинники, які впливають на демографічну безпеку держави

Рівень демографічної безпеки відображає стан стійкості суспільства і держави до різних несприятливих факторів, що

перешкоджає його розвитку. Якщо оцінювати скорочення чисельності населення країни в рамках такої логіки, то воно небезпечне тому, що вказує на наявність серйозного дефекту в організаційно-державному механізмі забезпечення життєдіяльності популяції, внаслідок якого виникає загроза статусу країни.

Відтворювальний процес, від якого залежить динаміка чисельності та статеві-вікової структури населення, у міру розвитку економіки, суспільства повинен ставати більш ефективним при створенні державою умов за допомогою вдосконалення соціальних інститутів і галузей соціальної сфери (охорона здоров'я, соціальний захист, освіту), що забезпечують відновлення наступних поколінь. У соціумі вивільняються ресурси сил, часу, енергії, які в традиційному суспільстві використовувались на необхідне для виживання демографічне відтворення. З розвитком технологій, охорони здоров'я, підвищенням рівня життя з'являється можливість використовувати ресурси для інноваційного ривка в економіці, необхідного, в свою чергу, для підвищення економічної безпеки. В цьому і простежується фундаментальна взаємозв'язок демографічної та економічної безпеки.

Таким чином, демографічна безпека - це категорія, яка характеризує демографічну систему і властиві їй режим відтворення, статеві-вікову, етнічну структуру населення, а також - стан соціальних інститутів, що забезпечують соціально-культурний аспект демографічного відтворення, що в комплексі впливає на національну безпеку держави.

Параметри зміни демографічної безпеки країни і регіонів обумовлені, в першу чергу, динамікою загальних коефіцієнтів народжуваності, смертності, природного приросту та міграції.

Найбільш актуальними для будь-якого регіону є такі демографічні загрози, як:

- депопуляція;
- старіння населення;
- нерегульовані міграційні процеси;
- деградація інституту сім'ї.

Для більш чіткого розуміння демографічної ситуації в Україні розглянемо дві статеві-вікові піраміди. Піраміда зображує віково-статеву

структуру населення в той чи інший момент часу, тобто фіксує деяке її стан в ході безперервного процесу відтворення населення. Порівняльна довжина щаблів від найстарших вікових груп (людей, що народилися давно) до наймолодших (народилися недавно) дає уявлення про вплив на віковий склад населення процесів народжуваності і смертності протягом тривалого часу, а також про вплив сформованого до даного моменту вікового складу на перспективи зростання населення. Якщо населення і режим відтворення населення, тобто рівні народжуваності і смертності, не відчували будь-яких зовнішніх впливів, що обурюють, то вікова піраміда має відносно рівні грані; при довгостроково зберігаються високому рівні народжуваності і порівняно високий рівень смертності - широку основу і вузьку вершину; при низьких рівнях народжуваності і смертності - вузьке підстава і широку вершину.

Нерівні межі вікової піраміди відображають зміни в характері приросту і втрат населення в минулому під впливом порушень в чисельності та вікової структури населення або в інтенсивності його відтворення, викликаних, наприклад, війною, яка призводить до падіння рівня народжуваності та до зменшення числа молодих чоловіків. Такі порушення надовго залишають слід у віковій структурі населення. Накладені один на одного вікові піраміди дозволяють проводити порівняння (наприклад, за двома переписами, для міської та сільської місцевості, чоловіків і жінок і т.д.), знаходять застосування при вивченні відтворення населення і демографічному прогнозуванні.

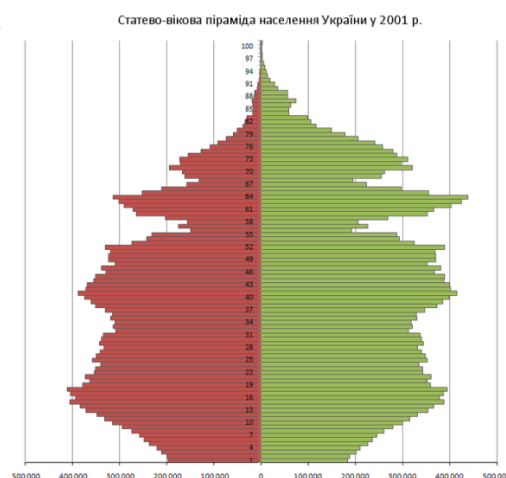

Рис. 2 Статеві-вікова піраміда у 2001 році

Як ми бачимо з рис. 2 найбільше всього чоловіків у віці 16-19 років, а жінок у віці 61-64 роки.

Порівняємо дану піраміду з пірамідою 2019 року.

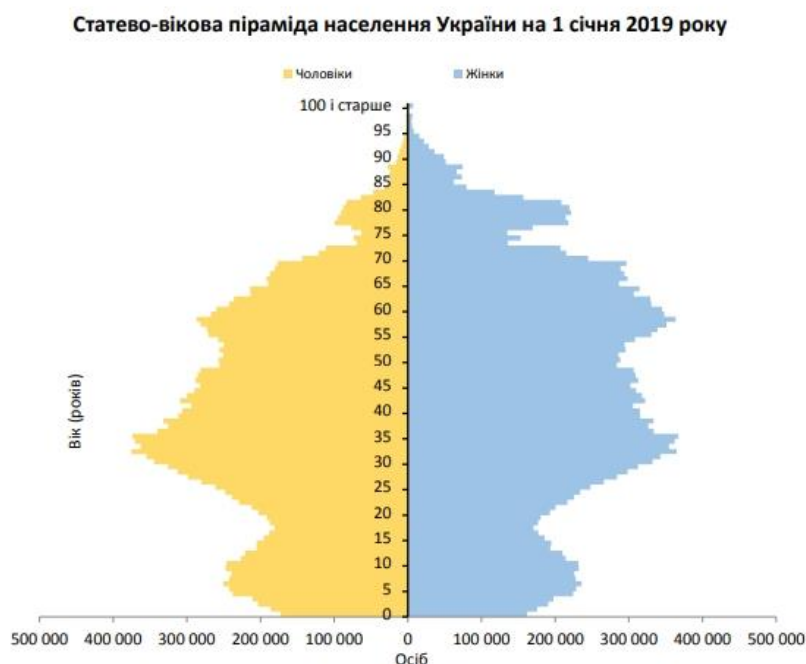

Рис. 3 Статеві-вікова піраміда у 2019 році

Як видно з рис. 3 чоловіків найбільше у віці 25-29 років, а жінок і віці 30-34 та 55-59 років. Порівняно з 2001 роком досить сильно зросла частка літніх людей, а кількість дітей навпаки скоротилася, що свідчить про погіршення демографічної ситуації у країні, тобто відбувається старіння нації.

Основною причиною погіршення демографічної ситуації є зниження рівня народжуваності і збільшення рівня смертності. Народжуваність в Україні значною мірою обмежується як факторами економічного порядку (недостатня заробітна плата, недостатня кількість робочих місць), так і соціального (зміна репродуктивних устав та норм, що виражається у масовому розповсюдженні одnodітних сімей). Зараз у Європі, і Україні зокрема, звичайною практикою є одна-дві дитини на сім'ю. За даними Державної служби статистики, серед українських сімей 74% – одnodітні, майже чверть – дводітні, а 3% виховують трьох і більше дітей. Причина

цього полягає в боязні і небажанні подружніх пар народжувати більше від двох дітей через матеріальний стан чи власні погляди на життя.

Таким чином, в даний момент в Україні гостро стали проблеми старіння нації та деградації інституту сім'ї. Зважаючи на все це, можна зробити припущення, що народжуваність не збільшиться доки політика держави, щодо народжуваності не стане на новий рівень та не буде збільшений рівень розвитку медицини та допомоги вагітним. Також, розповсюдження одностатевих сімей, ставить під сумнів той факт, що дана ситуація зможе вирішитися сама собою без прийняття комплексу засобів, націлених на змінення ціннісних орієнтацій населення.

Література

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>

2. Баб'як Г.П. Демографічні чинники та їх вплив на відтворення трудового потенціалу України / Г. П. Баб'як // Соціально-трудова відносина: теорія та практика. - 2014 - № 1. - С. 362-366.

3. Магдич А. С. Вплив соціальних факторів на економічне зростання: вітчизняний аспект / А. С. Магдич // Економічний нобелівський вісник. - 2015. - № 1. - С. 68-78.

4. Плинокос Д.Д. Аналіз впливу природного та механічного руху населення на стан трудових ресурсів // Держава та регіони. - Серія: Економіка та підприємництво, 2015. - №4(85). - С. 18-23

5. Природний рух населення [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Статівка Н. В. Демографічна складова економічної безпеки України / Н. В. Статівка, А. А. Смаглюк // Теорія та практика державного управління. - 2011. - Вип. 1. - С. 280-287.

7. Цвігун І.А. Демографічна безпека України та напрями її регулювання: монографія / І.А.Цвігун. - Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2013. - 400 с.

8. Аналіз сучасного стану пенсійного забезпечення України [Електронний ресурс] // Ефективна економіка. - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>

9. Міграційний профіль України [Електронний ресурс] // Державна міграційна служба України. - Режим доступу: <https://dmsu.gov.ua/>

10. Статистика: Навчальний посібник / Під. ред. д-ра екон. наук, проф. Раєвнєвої О.В. (Гриф №1/11-455 від 20.01.2011р.) с.20-50

Автор:

ЕІ, магістрант 1 року навчання,
групи 8.04.051.100.19.1

І.Є.Пономаренко

Керівник, к.е.н., доц.
кафедри статистики і економічного
прогнозування

Г.І. Свидло

Зав. кафедри
статистики і економічного прогнозування,
д.е.н., проф.

О.В. Раєвнєва